

Het hof verklaart het hoger beroep van de NV PSA.A. ontvankelijk en zoals hierna bepaald gegrond.

Het hof verklaart het incidenteel beroep van de heer W.B. ontvankelijk doch ongegrond.

Het hof hervormt dienvolgens het bestreden vonnis.

(...)

Waar aanwezig waren: S. Berneman, raadsheer als voorzitter; B. Ponet, raadsheer; A. Van Raemdonck, plv. raadsheer.

N o o t

Scheepsschade bij laden en lossen. Variaties op het thema van de quasi-immuniteit van de uitvoeringsagent

1. De feiten

Schipper A, eigenaar van de lichter “*Wilina*” vervrachtte zijn binnenschip aan B voor het vervoer van 9 warmtewisselaars vanuit Zwitserland naar Antwerpen. Bevrachter B gelastte rederij C met o.m. de lossing van de warmtewisselaars op de kade te Antwerpen en deze laatste duidde op haar beurt goederenbehandelaar C aan. Tijdens de lossing van de warmtewisselaars beschadigde C de stuurhut van de “*Wilina*”.

De schipper A sprak goederenbehandelaar C aan op buitencontractuele grondslag. C stelde in repliek dat hij als uitvoeringsagent van de zgn. ‘quasi-immuniteit van de uitvoeringsagent’ genoot. De eerste rechter oordeelde echter dat A wel over een buitencontractuele vordering op C beschikt en dat C niet aantoonde als uitvoeringsagent van de medecontractant van A gehandeld te hebben. In hoofde van goederenbehandelaar C weerhoudt de eerste rechter het bestaan van een buitencontractuele fout en een oorzakelijk verband tussen deze fout en de gevorderde schade.

Goederenbehandelaar C kon zich in de uitspraak niet vinden en stelde hoger beroep in waarbij hij argumenteert dat hij ageerde binnen het kader van de bevrachtingsovereenkomst die A afgesloten had, zodat de leer van de immuniteit van de uitvoeringsagent op hem wel van toepassing is, en dat zowel de fout als de schade van contractuele aard zijn, zodat een rechtstreekse vordering uitgesloten is. Het hof beslist dat uit de feiten blijkt dat er in casu een contractketen van uitvoeringsagenten ontstaan is, waarbij de lossingsopdracht de accessoire verbintenis inhield dat het schip tijdens de lossing niet beschadigd mocht worden, welke verplichting ook op goederenbehandelaar C als onderuitvoeringsagent rust. Het hof voegt hier aan toe dat: *“Het centrale toepassingscriterium voor de toepassing van de quasi-immuniteit van de verbintenis is inderdaad gelegen in de identiteit van de van de verbintenis uit de hoofdovereenkomst en de verbintenis uit de overeenkomst die de uitvoeringsagent (in eerste, tweede,... graad) uitvoert, ongeacht de aard van die twee overeenkomsten. Bijgevolg geniet een uitvoeringsagent in de tweede graad (...) – (of in de derde graad ...) evenzeer van de quasi-immuniteit, en dit zowel wanneer hij het geheel van de verplichtingen overneemt, als wanneer hij zich tot de uitvoering van een accessoire verplichting beperkt.”* (eigen benadrukking).

2. Voorwerp

De beschadiging, tijdens het laden of lossen, van ingezette vervoermiddelen geeft in de praktijk regelmatig aanleiding tot complexe rechtsvorderingen, zeker wanneer de medecontractant van de vervoerder of van de eigenaar van het vervoermiddel, niet zelf laadt of lost, maar hij een ‘derde’, een zgn. goederenbehandelaar, hiervoor inzet. Meteen komt hier dan de problematiek van de zgn. ‘quasi-immuniteit van de uitvoeringsagent’ om de hoek kijken. Hierover is al behoorlijk wat juridische inkt gevloeid en we volstaan hierna met een korte situering, waarna we dieper ingaan op enkele recente ontwikkelingen ter zake voor de rechtbanken en hoven.

3. Contractuele fout Algemene regel

Het niet nakomen van een verbintenis uit contract leidt in beginsel tot de contractuele aansprakelijkheid van de schuldenaar. Echter, wat als eenzelfde schadeverwekkend feit kan worden aanzien hetzij als een contractbreuk hetzij als een fout in de zin van artikel 1382 BW, dan rijst meteen de vraag naar de mogelijke samenloop van beide aansprakelijkheidssystemen: t.t.z. kan het slachtoffer tussen beide stelsels het voordeligste kiezen of mag het zich slechts op één van beide beroepen? Of men met de ene of de andere aansprakelijkheid te maken heeft, heeft o.m. belang voor de omvang van de schadevergoeding en voor de verjaringstermijn.

4. Verbod van samenloop

Het Hof van Cassatie (Cass. 7 december 1973, RW 1973-74, 1597 – het zgn. “*Stuwadoor*- arrest”) oordeelde dat *tussen de contracterende partijen* de artikelen 1382 *et seq.* BW niet meer kunnen ingeroepen worden indien de fout die de schade veroorzaakt, bestaat in de niet-nakoming van een contractuele verbintenis. Dan moeten de regels van de contractuele aansprakelijkheid worden toegepast. Opdat de medecontractant de extra-contractuele aansprakelijkheid zou kunnen invoeren, moet de fout en de schade vreemd zijn aan het contract, behalve indien die fout ook een misdrijf zou uitmaken.

5. Coëxistentieleer

De hierboven vermelde leer van het verbod van samenloop van de contractuele aansprakelijkheid en de aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad geldt enkel tussen de contracterende partijen. Soms nochtans veroorzaakt de contractfout ook *schade aan een derde*, vreemd aan het contract. In dat geval geldt de coëxistentieleer, d.w.z. dat tussen de contractpartijen de contractuele aansprakelijkheid geldt, terwijl de derde-schadelijder zich kan beroepen op de aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad.

6. Quasi-uitvoeringsimmunititeit van de uitvoeringsagent

Het gebeurt frequent dat contractpartijen een beroep doen op een derde om een onderdeel van hun contract uit te voeren. Men spreekt in deze context van een “*uitvoeringsagent*” wanneer een persoon of onderneming door de schuldenaar van een contractverbintenis gelast wordt met de gehele of gedeeltelijke uitvoering van deze verplichting. In deze hypothese zijn de gevolgen nog complexer. Het Hof van Cassatie heeft in het hiervoor aangehaalde ‘*Stuwadoor*-arrest’ namelijk ook beslist dat een

contractant zich op basis van artikel 1382 BW slechts tot een uitvoeringsagent kan richten, indien hij dat ook zou kunnen doen tegen de medecontractant, d.w.z. indien de fout en de schade vreemd zijn aan het contract. In principe kunnen de contractpartijen zich in hun onderlinge contractverhoudingen niet beroepen op de regels van de buitencontractuele aansprakelijkheid omdat men er van uitgaat dat deze partijen, behoudens andersluidende afspraak, geacht worden hun contractuele rechtsverhoudingen, en daarmee verband houdende wanprestatie, uitsluitend door de contractuele aansprakelijkheid te hebben willen doen beheersen (Cass. (3de k.) 27 november 2011, rolnr. C.05.0310.N, www.arr.cass.be, Justelnr. N-20061127-4). De uitvoeringsagent zal in vele gevallen derhalve vrijuit gaan, dus zgn. 'quasi-immuun' zijn tegen de vordering op basis van artikel 1382 BW.

7. Quasi-uitvoeringsimmunititeit van de uitvoeringsagent. Ratio

De geschetste quasi-immunititeit van de goederenbehandelaar vindt onder meer een verantwoording in het bezwaar dat wanneer een medecontractant van de opdrachtgever rechtstreeks de goederenbehandelaar zou kunnen aanspreken, hij in bepaalde gevallen een schadevergoeding zou kunnen bekomen die hij nooit van zijn contractpartij kan vorderen. De omstandigheid dat een contractpartij voor de laad- en losoperaties een beroep doet op een gespecialiseerde onderneming die optreedt als uitvoeringsagent zou dus zijn medecontractant zo een objectief moeilijk te rechtvaardigen voordeel opleveren. De medecontractant moet m.a.w. het risico aanvaarden dat in de door hem bereikte contractuele afspraken besloten ligt.

Zonder quasi-immunititeit zou de goederenbehandelaar van zijn kant bovendien met het nadeel worden geconfronteerd dat hij zich tegenover de medecontractant van zijn opdrachtgever niet kan beroepen op ontheffingen en beperkingen van aansprakelijkheid of andere verweermiddelen die hij zelf op contractuele basis kan inroepen tegenover zijn opdrachtgever. Hij zou m.a.w. kunnen blootstaan aan door de medecontractant van zijn opdrachtgever ingestelde vorderingen die hij in zijn relatie tot zijn opdrachtgever nu net had uitgesloten.

DIRIX schrijft hieromtrent het volgende:

*“Deze rechtspraak moet geheel worden goedgekeurd. A sluit een overeenkomst met B. Welnu, voor al wat die overeenkomst aanbelangt, moet hij zich uitsluitend tot B richten. Iedere contractant moet de risico's voor insolventie of ondeskundigheid van zijn wederpartij zelf dragen. Hij mag de risico's (bv. insolventie) of de ongemakken (bv. exoneratiebedingen) van het met B in zee gaan, niet afwentelen op uitvoeringsagenten van B. Er anders over oordelen zou bovendien leiden tot kortsluitingen in de contractuele verhoudingen tussen A, B en C. Het toelaten van een buitencontractueel verhaalsrecht van A op C zal ertoe leiden dat A een gunstigere positie krijgt dan C's wederpartij B. Zo zal een exoneratiebeding in de onderaannemingsovereenkomst de vordering van B (aannemer) in de weg staan en die van A (opdrachtgever) ongemoeid laten. Anderzijds ziet (C), die bij het bedingen van die exoneratie erop vertrouwd was dat zijn mogelijke aansprakelijkheid binnen overzienbare marges werd gehouden, deze beveiliging in rook opgaan” (E. DIRIX, “Aansprakelijkheid van en voor hulppersonen” in M. STORME (red.), *Recht halen uit aansprakelijkheid*, Gent, Mys & Breesch, 1993, (340), 355, nr. 17).*

Overigens verdient de hele quasi-immuniteit al bij al enige relativering, want zij belet niet dat de stuwadoor door zijn eigen opdrachtgever (contractueel) wordt aangesproken, inzonderheid bij wijze van regresvordering (bv. Antwerpen 27 april 1983, RHA 1985, 207, ms. 'Regent'; Antwerpen 8 november 1989, RHA 1991, 35 ms. 'Brutus'; Kh. Antwerpen (1ste k.) 6 januari 2004, *onuitg* (ms. 'Grâce de Dieu 1')). Daarenboven geldt de quasi-immuniteit enkel wanneer de uitvoeringsagent aangesproken wordt door de medecontractant van de opdrachtgever. Andere 'derden' kunnen de uitvoeringsagent buitencontractueel aanspreken voor de schade die zij door diens fout lijden (Cass. 25 oktober 1990, *Arr.Cass.* 1990-91, 237). De vraag in de besproken context bestaat er in te bepalen hoever de verbintenissen van de opdrachtgever van de schadelijgende medecontractant reiken in de contractketen, en onder welke voorwaarden.

8. M.b.t. laad- en losschade aan het vervoermiddel

Bij het laden en lossen van (binnen)schepen kunnen er zich in de praktijk diverse variaties op het thema van de quasi-immuniteit voordoen. Vaak blijken immers stuurhutten van lichters onzacht in aanraking te komen met allerhande kraangerei of vallen er bijvoorbeeld stukken lading op relingen en/of in ruimen e.d.m. De scheepseigenaar ziet zich dan geconfronteerd met vaak aanzienlijke schade en wil deze dan wel verhalen, hetzij op contractuele grondslag bij zijn medecontractant/bevrachter hetzij buitencontractueel bij de goederenbehandelaar, die daartegenover al dan niet beroep kan doen op de aangehaalde 'Stuwadoor-rechtspraak'. Een 'standaard'-situatie vindt men bijvoorbeeld terug in het niet-gepubliceerde 'Ertina'-vonnis (Kh. Gent (3de k.) 6 juni 2006, A/05/00653, *onuitg.*) waarvan de feiten zich als volgt laten resumeren: een partij schroot wordt verkocht en de koper duidt voor het vervoer een tussenpersoon B die het binnenschip 'Ertina' van schipper A bevracht. In opdracht van de verkoper laadt goederenbehandelaar C de partij schroot aan boord van de 'Ertina' en 'een groot stuk schroot (is) uit de grijper gevallen (...)', wat resulteert in schade aan de dennenboom, de luikenkar en het gangboord van het binnenschip. Schipper A dagvaardt goederenbehandelaar C op zowel contractuele (art. 8 wet rivierbevrachting) als op buitencontractuele grondslag. C werpt daarop de schipper de quasi-immuniteitsleer tegen. De Rechtbank oordeelt dat de schipper zich tot zijn medecontractant moet richten: "(art. 8 WRB) brengt met zich mee dat het laden en lossen een contractuele verplichting vormen voor de afzender of de geadresseerde. De verrichtingen van laden en lossen dienen zodanig te gebeuren dat niet alleen geen schade wordt toegebracht aan de lading, doch evenmin schade wordt berokkend aan het schip. De integriteit van het schip valt immers onder de contractuele verantwoordelijkheid van de afzender en de geadresseerde. Het toebrengen van schade aan het schip tijdens het laden of het lossen vormt in hoofde van de afzender of de geadresseerde een contractuele fout (zie: M.J. DE DECKER, *Beginselen van Belgisch binnenvaartrecht*, 454). Nu de afzender het schip dient te laden voert de stuwadoor een verplichting uit die op de afzender rust in de contractuele relatie tussen afzender en schipper. Mitsdien treedt de stuwadoor op als uitvoeringsagent van de afzender. De schade betreft geen andere dan een contractuele schade, die het gevolg is van een contractuele fout. Mitsdien kan de schipper zich enkel tot zijn contractpartij wenden en is de vordering ingesteld tegen de uitvoeringsagent ... ongegrond".

9.

In het “Mejana”-arrest van het hof van beroep te Antwerpen (Antwerpen (4de k.) 27 juni 2011, 2010/AR/600, *onuitg.*) lagen de relevante feiten – schematisch – als volgt: schipper A vervoerachtte het binnenschip “Mejana” aan B, en in de bevrachtingsovereenkomst werd het risico van scheepsschade bij laden en lossing volledig bij A gelegd. B op zijn beurt sloot – via een tussenpersoon – een vervoercontract met rederij C, en deze overeenkomst voorzag krachtens een zgn. “FIOS terms”-beding (“Free In & Out Stowed”) dat C de kosten van het lossen (en laden) moest betalen. C duidde D als goederenbehandelaar aan voor de lossing te Antwerpen. In deze zaak beschadigde de goederenbehandelaar D tijdens de lossing de stuurhut van het binnenschip. In dit geschil dagvaardde de schipper zowel de bevrachter B (contractueel) als goederenbehandelaar D (contractueel en buitencontractueel). B sprak daarop D aan in vrijwaring terwijl rederij C volledig buiten de zaak bleef. De eerste rechter verwierp het beroep van D op de leer van de quasi-immuniteit en oordeelde dat “A en D waren immers beiden uitvoeringsagent van (rederij C) en kunnen zich als derden ten overstaan van elkaar niet op deze hoedanigheid beroepen tot uitsluiting van een onderling gestelde quasi delictuele vordering”. In casu bevestigde het hof van beroep op het punt van de buitencontractuele vordering de zienswijze van de eerste rechter, m.n. dat tussen A en D geen enkele contractuele rechtsband bestaat, omdat D niet tot de vervoerovereenkomst toetrad en niet als “geadresseerde” *cf.* art. 3 wet op de rivierbevrachting te beschouwen valt. Het hof merkt verder op dat D geen contractpartner was van A of B en daarom ook geen uitvoeringsagent van deze laatste kan zijn. Tussen A en C, die niet de bevrachter van het binnenschip is, bestaat er ook geen contractuele band, zodoende dat C als een ‘derde’ dient te worden beschouwd t.o.v. A. Het hof oordeelt dat “de uitvoeringsagent van een contractspartij beschikt overeenkomstig (de ‘Stuwadoor-rechtspraak’) over een verregaande immuniteit t.a.v. de andere contractpartij die zich als benadeelde opwerpt. De uitvoeringsagent kan, bij gebrek aan een contractuele rechtsband van hem met de benadeelde, niet aangesproken worden op contractuele grondslag. Ook buitencontractueel kan de uitvoeringsagent die als hulppersoon één of meerdere verbintenissen van de contractpartner van de benadeelde uitvoert, in principe (behoudens binnen de strikte grenzen van de samenloopregel) niet worden aangesproken door de medecontractant van zijn opdrachtgever als hij optreedt binnen het kader van de overeenkomst, omdat de uitvoeringsagent dan geen derde is t.a.v. die benadeelde medecontractant. Deze verregaande immuniteit van de uitvoeringsagent geldt echter enkel in de verhouding tussen die uitvoeringsagent en de benadeelde die de medecontractant is van de opdrachtgever van de uitvoeringsagent.” Het beroep op de quasi-immuniteit werd de goederenbehandelaar dus ontzegd, waardoor de eerder *sub* randnr. 6 geschetste *ratio* van het *Stuwadoor* -arrest terzijde geschoven werd en de schipper spijs het door hem conventioneel ten laste genomen schaderisico toch uit de contractketen schadevergoeding bekwam voor de stuurhutschade, terwijl goederenbehandelaar D geen beroep had op de exoneratiebepaling die was opgenomen in diens contract met C. Alle partijen stonden weliswaar opeenvolgend in een contractueel rechtsverband met elkaar, maar het hof oordeelde dat noch rederij C, noch goederenbehandelaar D zich inlieten met verbintenissen uit de overeenkomst tussen bevrachter B en de schadelijgende schipper A.

10.

In het in dit nummer besproken ‘Wilina’-arrest (Antwerpen (4de k.) 4 november 2013, 2012/AR/210) werd de contractuele verplichting om te lossen door de medecontractant uiteindelijk verder uitbesteed aan een “onderuitvoeringsagent”, t.t.z. aan de uitvoeringsagent van degene die zelf uitvoeringsagent is van de hoofdschuldenaar. Anders dan de eerste rechter weerhield het hof nu wel de quasi-immuniteit van de goederenbehandelaar omdat de onderuitvoeringsagent een deel van de verbintenissen van de hoofdschuldenaar op zich heeft genomen en zodoende over de quasi-immuniteit beschikt (vgl. A. VAN OEVELEN, “De betekenis van het *Stuwadoor*-arrest van het Hof van Cassatie voor het maritiem recht, bijna dertig jaar later” in E. VAN HOOYDONCK (ed.), *Stouwers, naties en Terminal operators: het gewijzigde juridisch landschap*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2003, nr. 9, 173). Ook aanvaardde het hof hier wel dat een uitvoeringsagent in de tweede, derde, ... graad evenzeer geniet van de quasi-immuniteit, en dit zowel wanneer hij het geheel van de verplichtingen overneemt, als wanneer hij zich tot de uitvoering van een accessoire verplichting beperkt, en ongeacht de aard van die twee of meerdere opeenvolgende overeenkomsten.

11.

Het hof bevestigt hiermee op dit punt zijn vroegere rechtspraak. Eerder had het Antwerpse beroepshof in het ‘Were Di’-arrest (Antwerpen (4de k.) 2 januari 2012, AR 2010/1706, *onuitg.*) in dit verband (en in haast identieke bewoordingen) immers reeds gesteld dat “*de quasi-immuniteit van de uitvoeringsagent (...) op het stuk van de civielrechtelijke aansprakelijkheid dient te worden doorgetrokken tot de onderuitvoeringsagent (...), d.w.z. de uitvoeringsagent van degene die zelf uitvoeringsagent is van de hoofdschuldenaar, omdat die onderuitvoeringsagent (...) een deel van de verbintenissen van de hoofdschuldenaar op zich heeft genomen. De opdracht tot belading hield als accessoire verbintenis van de bevrachtingsovereenkomst in dat het te beladen schip tijdens de belading niet mocht worden beschadigd. M.a.w. ook (D., goederenbehandelaar) was er contractueel toe gehouden om het te beladen schip ‘Were Di’ niet te beschadigen. Het centrale toepassingscriterium voor de toepassing van de quasi-immuniteit van de verbintenis is inderdaad gelegen in de identiteit van de verbintenis uit de hoofdovereenkomst en de verbintenis uit de overeenkomst die de uitvoeringsagent (in eerste, tweede,... graad) uitvoert, ongeacht de aard van die twee overeenkomsten. Bijgevolg geniet een uitvoeringsagent in de tweede graad (...) – (of in de derde graad ...) evenzeer van de quasi-immuniteit, en dit zowel wanneer hij het geheel van de verplichtingen overneemt, als wanneer hij zich tot de uitvoering van een accessoire verplichting beperkt*”. De relevante feiten die aanleiding gaven tot de ‘Were Di’-zaak lagen in de lijn van het eerdere ‘Mejana’-arrest en kunnen – kort – als volgt worden samengevat: schipper A vervracht binnenschip ‘Were Di’ aan B (charterpartij); – deze laatste sluit een vervoerovereenkomst met rederij C, die op haar beurt goederenbehandelaar D gelast met het beladen van 62 containers. Tijdens de belading beschadigt D de stuurhut van het binnenschip. Schipper A sprak rechtstreeks op buitencontractuele grondslag goederenbehandelaar D aan, maar liet partijen B en C buiten de zaak. De vordering op buitencontractuele grondslag faalde op

grond van de quasi-immunitetsleer en de schipper diende de schade op zijn mede-contractant verhaald te hebben.

12. Beschouwingen

Belangrijk bij zowel de ‘Wilina’- als de ‘Were Di’-uitspraken is o.i. de overweging van de beroepsrechters dat “*de opdracht tot belading hield als accessoire verbintenis van de bevrachtingsovereenkomst in dat het te beladen schip tijdens de belading niet mocht worden beschadigd. M.a.w. ook (de goederenbehandelaar) was er contractueel toe gehouden om het te beladen schip ‘Were Di’ niet te beschadigen.*” Mitsdien wordt de accessoire verbintenis uit de bevrachtingsovereenkomst om het schip niet te beschadigen in de keten van opeenvolgende contracten a.h.w. ‘doorgegeven’, en dit “*ongeacht de aard van die twee overeenkomsten*”. Het hof heeft ter identificatie van wie als uitvoeringsagent dient aangemerkt dus niet enkel de hoofdverbintenis van de schuldenaar in aanmerking genomen, maar eveneens de ‘nevenverbintenissen’ en heeft alzo diegene die de schuldenaar bijstaat in de uitvoering van die nevenverbintenissen ook als (onder)uitvoeringsagent beschouwd (zie ter zake: C. PAUWELS, *Contractuele aansprakelijkheid voor hulppersonen of uitvoeringsagenten*, Antwerpen, Maklu, 1995, 158). Ook de uitvoeringsagent of aangestelde van degene die zelf uitvoeringsagent of aangestelde is van de hoofdschuldenaar, valt dan immers ook onder de regel van de quasi-immuniteit in zoverre hij een deel van de verbintenissen van de hoofdschuldenaar overneemt (Antwerpen (4de k.) 23 december 2002, 1999/AR/2243, *onuitg.* (ms. ‘Ming Promotion’)).

13. Besluit

Naar onze opvatting sluit het hof van beroep te Antwerpen met de ‘Wilina’- en de ‘Were Di’-uitspraken opnieuw aan bij de *ratio* van het ‘Stuwadoor-arrest’, doordat het hof aanvaardt dat accessoire verbintenissen uit de bevrachtingsovereenkomst van de schipper doorheen de contractketen ook op de uitvoeringsagent/goederenbehandelaar rusten, zodat in zinnen hoofde dan ook de quasi-immunitetsleer geldt. Vandaar dat wanneer nu een afzender of een geadresseerde bij respectievelijk laden of lossen van goederen schade toebrengt aan het voertuig, het dan daarbij gaat niet om aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad, maar om aansprakelijkheid uit overeenkomst. Heeft de afzender of de geadresseerde schuld aan de scheepsschade, dan is hij bijgevolg aansprakelijk op grond van de overeenkomst, maar de schade kan hij eventueel verhalen op de door hem aangestelde stuwadoor, onder de voorwaarden van de overeenkomst van goederenbehandeling. E.e.a. toont anderzijds eens te meer het belang aan dat schippers dienen te hechten aan de inhoud van de bevrachtingsovereenkomsten die zij onderschrijven. *Sed pecunia nervus belli ...*

Dirk NOELS
Advocaat